

Tietue 2 / 2015

Tietue on Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti, joka ilmestyy verkossa neljä kertaa vuodessa.

ISSN-L 1798-4890

ISSN 1798-4890

Tieteellinen kirjasto ja tiedeviestintä

12.5.2015 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Tutkijoiden työhön sisältyy monenlaisia vuorovaikutusta edellyttäviä työtehtäviä ([Laajalahti 2014](#)), joista yksi on tiedeviestintä. Tiedeviestintään voi nähdä kuuluvan sekä tutkijayhteisön sisällä tapahtuvan tieteellisen viestinnän että populaarimman ja yleistajuisemman viestinnän, joka on suunnattu kansalaisille ja ns. suurelle yleisölle (Karvonen, Kortelainen & Saarti 2014: 49). Tällaista kahtiajakoa tieteellisen viestinnän ja populaarin viestinnän kesken on myös kyseenalaistettu ja alettu puhua tiedeviestinnän jatkumosta (mts 49, 168).

Tieteellinen viestintä ei rajoitu pelkästään tutkijayhteisön sisällä ilmeneväksi vertaisviestinnäksi, vaan siihen osallistuvat esimerkiksi tiedehallinto, kirjastot ja joukkoviestimet (Kärki 1999: 202). Tässä artikkelissa kuvaamme Jyväskylän yliopiston kirjaston (JYK) osalta, miten tieteellinen kirjasto osallistuu tiedeviestintään ja tukee sitä. Tarkastelemme erityisesti tiedeyhteisön sisällä ilmenevää ja tutkijoiden työtä tukevaa viestintää. Tämän lisäksi on hyvä muistaa, että tiedeviestintä koskettaa yhtä lailla opiskelijoita, opetushenkilökuntaa, muita yliopistolaisia sekä usein myös yliopistoyhteisön ulkopuolista suurta yleisöä.

Viestintä osana kirjaston palveluita

Se, että kirjasto kertoo jatkuvasti toiminnastaan eri viestintäkanavissa, ei vielä yksin ole tehokasta tiedeviestintää. Emme myöskään hahmota viestintää erilliseksi tai tarkkarajaiseksi tapahtumaksi, vaan kirjaston työhön ja palveluihin sisältyväksi prosessiksi. Ratkaisevia kirjaston tiedeviestinnän kannalta ovat kertomisen tavat ja sisällöt, joita se eri yleisöilleen tuottaa. Lisäksi on hyvä tunnistaa erilaiset viestintäkanavat eri kohderyhmien tavoittamiseksi.

Tutkijan arkista työtä ovat lukeminen ja kirjoittaminen, eli esimerkiksi tiedon etsiminen, omasta tutkimuksesta tiedottaminen, tutkimustiedon kohdentaminen erilaisille yleisöille (esim. popularisointi) sekä tietenkin tieteellisten julkaisujen kirjoittaminen yksin ja yhteistyössä. On helppo nähdä tiedeviestinnän ja tieteellisen kirjaston toiminnan risteyskohdat, sillä ne ovat molemmat keskeisessä osassa tutkijan päivittäisessä työssä. Tutkijan työn tavoin on myös kirjastoammattilaisen työssä tehtäviä, jotka toteutuvat vuorovaikutuksessa (mm. asiakaspalvelu, opetus ja ohjaus, verkostoituminen, neuvottelu).

Olemme jaotelleet kirjaston toiminta-alueita seuraavaan kuvioon, jossa kuvaamme yksinkertaistaen JYK:n tiedeviestinnän kaksi keskeistä painopistealuetta: tiedeyhteisön sisäisen tiedeviestinnän, jota tapahtuu kirjaston ja tutkijayhteisön vuorovaikutuksessa sekä tutkimuksen näkyvyyttä ja löydettävyyttä tukevat tiedeviestinnän toimenpiteet. Jako ei käytännössä ole näin selvärajainen, sillä esimerkiksi TUTKA-tutkimusrekisterin sekä JYX-julkaisuarkiston toiminta pohjautuu tutkijoiden ja kirjaston yhteistoimintaan tutkimuksen näkyvyyden edistämiseksi.

Kirjaston ja tutkijayhteisön välinen vuorovaikutus	Tutkimuksen näkyvyys ja löydettävyys
<ul style="list-style-type: none"> • Tutkijapalvelut • Aineistohankinta • Tutkimushankkeen tietoasiantuntijana toimiminen • Kohdennettu aineistojen ja palveluiden markkinointi • E-aineistojen koekäytöt 	<ul style="list-style-type: none"> • Julkaisupalvelut • TUTKA-tutkimusrekisteri • JYX-julkaisuarkisto • Metadatatyö • Kokoelmatyö • Aineistojen markkinointi • Opastus, asiakaspalvelu • Asiakaskäyttöliittymän (JYKDOK) kehitys

Tiedeviestintää tukevia palveluita Jyväskylän yliopiston kirjastossa.

Kirjaston ja tutkijayhteisön vuorovaikutus

Tieteellinen kirjasto ei ensisijaisesti viesti tutkimuksen sisällöstä ja tutkimustuloksista. Kirjaston tiedeviestintää on niistä aineistoista, apuvälineistä ja palveluista tiedottaminen, jotka mahdollistavat tieteen tekemisen ja tukevat sen työvaiheita. Jyväskylän yliopiston kirjaston [tutkijapalvelut](#) tarjoavat ohjausta tiedonhankinnassa ja -hallinnassa, kirjaston painettujen ja elektronisten aineistojen käytössä, julkaisemisessa ja tekijänoikeuskysymyksissä sekä oman tutkimuksen vaikuttavuuden ja näkyvyyden parantamisessa. Näiden vakiintuneiden toimintojen lisäksi tutkijapalvelut järjestävät koulutuksia ja seminaareja tutkijayhteisöä hyödyttävistä ajankohtaisista teemoista.

Tutkijakunnan tukeminen, kuten esimerkiksi sen tarpeisiin vastaavien aineistojen hankinta, edellyttää saumatonta vuoropuhelua kirjaston ja tutkijayhteisön kesken. Kirjaston onkin selvitettävä, mitkä ovat tehokkaimmat ja tarkoituksenmukaisimmat kanavat tutkijoiden tavoittamiseen. Tutkijoille tulee esimerkiksi tarjota helppoja tapoja aineiston hankintaehdotusten tekemiseen tutkimustaan varten. Tarkoituksenmukaisten kokoelmien ylläpitämisessä linkittyvätkin tutkijoiden osallistaminen hankintoihin ja kirjastoammattilaisen perehtyneisyys kokoelmiin. Kirjastossa on tunnettava hyvin sekä jo olemassa oleva kokoelma että tarjolla olevat aineistot, joita maailmalta voidaan hankkia. Monitieteisessä yliopistossa tässä tutkimusalojen ja -aineistojen kirjossa on tietysti omat haasteensa.

Kirjastossa on jatkuvasti tarkkailtava tutkimuksen trendejä ja seurattava tiedeyhteisön toimintaa. Oleellista on myös tietää, mitä on jo julkaistu ja mitä tutkimusta on vasta tekeillä. Tämä vaatii resursseja ja uudenlaisia, kenties perinteisemmistä kirjastoalan työtehtävistä poikkeavia tiedeasiantuntijatehtäviä. Konkreettisin kirjaston ja tutkijan yhteistyön muoto sekä monella tapaa merkittävä oppimiskokemus kirjaston kannalta on [kirjaston tietoasiantuntijan mukanaolo tutkimushankkeessa](#).

Journalismin post-doc-tutkija [Maria Lassila-Merisalo](#) on huolissaan suomalaisten tutkijoiden keskinäisen viestinnän vähäisyydestä. Lassilan mukaan saman käytävän varrella tutkivat eivät välttämättä tiedä toistensa työstä mitään. Kirjastolla on tässäkin paikkansa iskeä. Kirjasto voi omalta osaltaan edistää sitä, että saman yliopistoyhteisön tutkijat löytävät toisensa ja tieteenalojen rajat ylittyvät vaivatta. Kirjasto tuntee omat aineistonsa parhaiten ja voi esimerkiksi markkinoida niitä kohdennetusti kokoamalla eri tieteenalojen tutkimuksia, jotka tarkastelevat samaa ilmiötä. Myös kirjaston järjestämät koulutukset tuovat yhteen samojen ongelmien parissa painivia tutkijoita.

Tutkija, tule löydetyksi!

Julkaisuutoiminta on keskeinen osa tiedeviestintää ja ennen kaikkea julkaistun tutkimustiedon avoimuus on noussut ratkaisevaksi tekijäksi julkisesti rahoitetuissa hankkeissa. Tutkimuksen avoin saatavuus on yksittäisen tutkijankin menestymisen yksi osatekijä, sillä avoin tallentaminen lisää todennäköisyyttä tulla viitatuksi.

Yksi kirjastomme käytetyimpiä palveluja on julkaisuarkisto [JYX](#), joka on yliopistomme tutkimustiedon avoimen saatavuuden konkreettisin ilmentymä. JYX on myös maailman 100 arvostetuimman julkaisuarkiston joukossa. Rehtori Matti Mannisen joulukuussa 2014 tekemä päätös velvoittaa Jyväskylän yliopiston tutkijat rinnakkaistallentamaan julkaisunsa JYXiin. Jotta tehtävä olisi tutkijalle mahdollisimman helppo, on itse tallennusprosessi siirretty kirjaston vastuulle. Rinnakkaistallentaminen on tämän muutoksen myötä kaksinkertaistunut. Kirjasto myös sai äskettäin merkittävän hankerahan Itä-Suomen yliopiston kirjaston kanssa toteutettavalle Suomi rinnakkaistallentamisen mallimaaksi -hankkeelle.

Tiedeyhteisö voi huoletta viestiä myös populaaristi. Tieteellisen julkaisun tiivistäminen twiitiksi ei vähennä tutkimuksen arvoa, mutta lisää parhaimmillaan tutkimuksen, tutkijan ja organisaationkin näkyvyyttä. Kirjasto ei voi otsikoida toimittajiin vetoavia tiedotteita tutkijan puolesta tai ohjata tämän esiintymistä yleisöjensä edessä kongresseissa tai internetissä. Mutta sen tieteellinen kirjasto voi tehdä, että tutkijan hengentuoksia etsivä löytää hakemansa vielä pitkänkin ajan kuluttua yliopiston julkaisuarkistosta.

Yliopiston omat julkaisupalvelut on yksi tiedeviestinnän muoto (Park & Shim 2011). Jyväskylän yliopistossa julkaistaan vuosittain yli kaksisataa julkaisua. Kirjastossa toimiva julkaisuuyksikkö vastaa Jyväskylän kuuden yliopistosarjan tuotannosta. Niissä ilmestyy vuosittain lähes sata teosta joko sähköisesti tai painettuina. Laajin julkaisukokonaisuus ovat väitöskirjat, jotka julkaistaan sekä sähköisenä että painettuna. Julkaisuuyksilön palveluihin kuuluvat myös muun muassa digitointi, pitkäaikaistallennus, neuvonta esimerkiksi tekijänoikeuskysymyksissä sekä julkaisujen editointipalvelut.

Myös tutkimustietojen data nousee esille tiedeviestinnässä. Kirjaston järjestämissä koulutuksissa kerrotaan, kuinka bibliometriikkaa voi hyödyntää tutkimustietojen tarkastelussa. Tutkimustietojen datan tulisi olla laadukasta ja virheetöntä, jotta tutkimukset löydetään ja ne osataan liittää sekä oikeaan tutkijaan että oikeaan taustaorganisaatioon. Jyväskylän yliopiston kirjastossa havaittiin viime vuonna ongelmia tutkijoiden [affiliaation](#) suhteen, kun [selvitettiin](#), kuinka Jyväskylän yliopiston tutkijoiden taustaorganisaatiot näkyivät WOS- ja Scopus-tutkijatietokannoissa. Jotta yliopisto ja sen tutkijat saavat ansaitsemansa meriitin kansainvälisissä julkaisutietokannoissa sekä rahoituksen yliopiston nimissä tehdyistä julkaisuista, tulee affiliaatiotiedot merkitä julkaisuihin oikein. Kävi

kuitenkin ilmi, että useiden tuhansien julkaisujen tunnistaminen nimenomaan Jyväskylän yliopiston tutkijoiden tuotoksiksi oli vaikeaa. Ongelmia aiheuttivat muun muassa niin tutkijoiden antamat virheelliset tiedot kuin em. tietokantojen tavat kerätä julkaisutietoja. Näin ratkaisevan ongelman ilmettyä kirjasto teki yhteistyötä Jyväskylän yliopiston viestintäpalveluiden kanssa, joka organisoii aiheesta tiedottamisen yliopistoyhteisölle.

Jotta tutkijan julkaisemien artikkelien saamat viittaukset voidaan selvittää, on niiden yksinkertaisesti löydettävä. Kuitenkin esimerkiksi sukunimen vaihtuminen uran aikana, nimen kirjoitusasun vaihtelu tai jo kirjoitusvirheet artikkelien tekijätiedoissa saattavat vaikeuttaa julkaisun löytymistä. Yksi ratkaisu voi olla tutkijaprofiilin käyttöönotto, johon siihenkin JYK tutkijoita opastaa. Suosittelemme myös tutkijan näkyvyyttä tukevien sosiaalisen median välineisiin tutustumista. Kirjasto tarjoaa [tiedeviestintää tukevaa koulutusta](#), jossa opitaan tunnistamaan omat tutkimusansionsa. Kurssilla käydään läpi muun muassa sitä, miten tutkija voi itse vaikuttaa tutkimuksensa näkyvyyteen ja vaikuttavuuteen.

Kokoelmatyö ja metadata osana tiedeviestintää

Luetteloimalla, kuvailemalla ja organisoimalla tietoa kirjasto mahdollistaa julkaisujen näkyvyyden ja löydettävyyden. Aineiston hankkiminen, luettelointi ja sisällönkuvailu sekä sen toimittaminen saataville ovat keskeisiä kirjaston työtehtäviä, jotka edesauttavat tietoaineistojen saamista asiakkaiden käyttöön. Ilman pätevää metadataa aineistoja olisi hankala hallita ja organisoida eikä tiedonhakija saisi selvää siitä, millainen ja mistä kertova kirja tai artikkeli on kyseessä ja miten hän pääsee siihen käsiksi.

Kirjaston kokoelmat ovat huomattavasti käytännöllisemmät ja hyödyllisemmät, kun aineiston metadatan on luonut ammattilainen. Oleellista on myös kertoa, mistä mikäkin aineisto löytyy ja siksi aineistoihin lisätään myös sijaintitiedot. Asiakaskäyttöliittymästämme löytyykin linkki [kirjastokarttaan](#), joka opastaa suoraan oikean hyllyn luo. E-aineistojen kohdalla on puolestaan oleellista näyttää selvästi linkki, josta aineistoon pääsee. Tämän lisäksi on hyvä kertoa esimerkiksi mahdollisista käyttörajoituksista ja [opastaa](#) tarvittavien sovellusten käytöstä.

Sisällönkuvailun tarkoituksena on auttaa julkaisua löytymään tiedonhaussa sekä tarjota relevanttia tietoa siitä, mistä julkaisussa on kyse. Julkaisun kirjoittajan on hyvä ymmärtää sisällönkuvailun suora yhteys relevantin tiedon löytymiseen. Sisällönkuvailija ei ehdi lukea kuvailtavana olevaa julkaisua kokonaan, eikä häneltä voi odottaa yhtä syvällistä asiantuntijuutta aiheesta, mitä tutkijalla on. Sisällönkuvailija asiasanoittaa teoksen pääasiassa silmäilyn perusteella ja oman asiantuntijuutensa avulla. Kirjoittajan onkin hyvä miettiä, mihin sisällönkuvailija kiinnittää huomiota. Kirjoittajan kannattaa panostaa erityisesti otsikoihin, tiivistelmään, sisällysluetteloon ja johdantoon. Kun nämä ovat tarpeeksi informatiiviset, saa julkaisu todennäköisemmin relevantit asiasanat, jolloin sillä on jälleen kerran parempi mahdollisuus löytyä tiedonhaussa.

Tieteellinenkin kirjasto kuuluu kaikille

Markkinointiviestintää ei ehkä ensimmäisenä liitetä tieteellisen kirjaston tehtäviin mutta sekin on tämän päivän kirjaston arkipäivää. Kirjasto markkinoi jatkuvasti aineistojaan ja palveluitaan eri ryhmille. Joskus kohteena voi olla hyvinkin rajattu tutkijajoukko, kun kirjastolla on juuri sille sopiva koulutus tai uusi tietokanta tarjolla. Joskus taas kosiskellaan

suurempaa yleisöä, esimerkiksi silloin, kun kirjasto osallistuu kaupunkilaisten tapahtumiin tai tekee yhteistyötä muiden organisaatioiden kanssa.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta julkaisi vuonna 2013 kansallisen tiedeviestinnän toimenpideohjelman, jonka nimessä jo julistetaan, että Tiede kuuluu kaikille! Tämän ohjelman mukaan tiedeviestintä

vahvistaa tieteen ja yhteiskunnan yhteyttä, lisää luottamusta tieteelliseen tietoon sekä edesauttaa tiedon käyttöä yhteiskunnallisen päätöksenteon perustana. Tiedeviestintä palvelee tiedettä ja tutkimusta sekä varmistaa kansalaisten oikeuden päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista. (Tiede kuuluu kaikille!, 7.)

Ei ole vaikea nähdä tiedeviestinnän ja tieteellisen kirjaston toiminnan välillä yhtäläisyyksiä. Edellisessä sitaatissa voisi tiedeviestintä-sanan jopa korvata tieteellisellä kirjastolla. Tiedemaailma voi joskus näyttäytyä sen ulkopuolisille mystisenä ja etäisenä, mutta kirjastoa instituutiona tukee tuttuuden ja helpon lähestyttävyyden leima, mitä kirjaston kannattaa hyödyntää myös omassa tiedeviestinnässään.

Rehtori Matti Mannisen mukaan tieteellinen maailma ei saa eristäytyä yhteiskunnasta (Tiedonjyvä 1/2015, s. 3). On hyvä muistaa, ettei tieteellinen kirjastokaan toimi tai viesti vain tiedeyhteisön sisällä. Suomessa korkeakoulukirjastot ovat onneksi kaikille avoimia eli ne palvelevat korkeakoulu- ja tutkijayhteisön lisäksi myös suurta yleisöä. JYK tarjoaa opastusta kenelle tahansa ja pyrkii viestinnässään populaariin ilmaisuun esimerkiksi siellä missä suurikin yleisö nyt on eli sosiaalisessa mediassa. Kirjaston ammattikielen muuttaminen asiakasystävälliseksi on edennyt, mutta edelleen on hyvä miettiä kielenkäyttöä ja viestintätyyliä kaikkien kohderyhmien osalta.

Yliopistossa tuotettuja julkaisuja kirjasto markkinoi suoraan eri yhteistyötahoille. Lisäksi niitä tehdään näkyväksi suurelle yleisölle sekä verkossa että kokoelmanäyttelyissä. Kirjasto on myös vuosittain mukana eri tapahtumissa, kuten kirjamessuilla ja muissa kaupungin kulttuuritapahtumissa. Jyväskylän yliopiston kirjasto on tähän mennessä kunnostautunut esittelemällä erityisesti Fennica-kokoelmansa harvinaisia ja vanhoja aineistoja, mutta näyttelyt sopivat hyvin myös yliopistomme tuoreemman tutkimuksen esittelyyn.

Lopuksi

Tieteellisen kirjaston toimintaa mietitään usein kokoelmina, palvelukokonaisuutena ja erilaisina työtehtävinä. Tässä artikkelissa halusimme osoittaa, että tiedekirjastoa ja sen toimintaa tulee tarkastella sekä arvostaa myös osana tiedeviestintää.

Tieteellinen kirjasto on oleellinen osa tiedeyhteisön toimintaa, opetusta, opiskelua ja tutkimuksen tekoa. Niitä tukevista palveluista ja aineistoista kertominen taas on tieteellisen kirjaston tiedeviestinnän arkea. Jyväskylän yliopiston kirjasto on kampuksen keskellä, mutta se on myös tiedeyhteisön keskellä. Kirjastoammattilaiset palvelevat tiedeyhteisöä ja pyrkivät varmistamaan, että sen jäsenet pääsevät seuraamaan tieteen kehitystä aitiopaikalta.

Arto Ikonen ja Sini Tuikka

Lähteet

Karvonen, E., Kortelainen, T. & Saarti, J. 2014: Julkaise tai tuhoudu! Johdatus tieteellisen viestintään. Tampere: Vastapaino

Kärki, R. 1999: Tieteellisen viestinnän tutkimus. Teoksessa *Tiedon tie: johdatus informaatiotutkimukseen*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 201-228

Laajalahti, A. 2014. Vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen tutkijoiden työssä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 225. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5618-9>

Park, J. & Shim, J. 2011. How library publishing services facilitate scholarly communication. *Journal of Scholarly Publishing*, 77–89.

Tiede kuuluu kaikille! Kansallinen tiedeviestinnän toimenpideohjelma 2013. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta. [http://www.tjnk.fi/sites/tjnk.fi/files/Tiede kuuluu kaikille!.pdf](http://www.tjnk.fi/sites/tjnk.fi/files/Tiede%20kuuluu%20kaikille!.pdf)

Tiedonjyvä. Jyväskylän yliopiston lehti. 1/2015

Linkit:

Jyväskylän yliopiston kirjaston tutkijapalvelut: <https://kirjasto.jyu.fi/tutkija-opettaja>

Jyväskylän yliopiston tiedeviestinnän koulutustarjotin: <https://www.jyu.fi/opiskelu/tohtorikoulutus/yleisopinnot/tiedeviestinta>